

Kállai Gabriella

Társadalmi partnerség Franciaországban

A tanulmányban a szerző képet ad – történelmi kitekintéssel – a franciaországi oktatási rendszerhez kapcsolódó társadalmi partnerekről, intézménytípusonként és közigazgatási szintenként. A dokumentum ezen túlmenően vázolja a francia oktatási intézményrendszer struktúráját és az abban részt vevők körét

ÁLTALÁNOS MEGKÖZELÍTÉS

A francia köztársaság lakosainak száma napjainkban meghaladja a 61 millió főt. A lakosság 90%-a született francia, 4,3% szerzett állampolgársággal rendelkezik, 5,7% pedig külföldi. A Franciaországban élő külföldi családok döntő része Portugáliából, Algériából, Marokkóból vagy más afrikai országból érkezett, de viszonylag magas az Olaszországból, Spanyolországból vagy Törökországból származók aránya is.

Az alap- és közoktatásban tanulók, valamint a felsőoktatásban hallgatók száma napjainkban eléri a 15 millió főt, a népesség csaknem egynegyede az oktatási rendszer használója.

2006-ban az oktatásra fordított összes kiadás 121,4 milliárd eurót tett ki, amelynek nagy részét az állam finanszírozta. Az állami finanszírozást (mely kb. 75%-os arányú) kiegészíti a helyi, területi önkormányzatok csaknem 25%-os hozzájárulása és a vállalkozásoktól, megtakarításokból származó bevételek. Az egy tanulóra eső átlagos kiadás 7160 euró volt.

ÁLTALÁNOS ALAPELVEK AZ OKTATÁSBAN

A francia állam, mint erősen centralizált köztársaság, erős kontroll alatt tartja a jövő polgárait formálni hivatott iskolarendszerét, s ez a törekvése megjelenik az oktatáspolitikában, a különböző nemzeti programokban is.

Az elmúlt húsz évben Franciaországban is decentralizációs folyamatok indultak el, azt remélve ettől, hogy az oktatás területén nagyobb rugalmasságot tudnak biztosítani. A dekoncentráció következtében több lehetőséget kaphatnak a regionális és helyi oktatásügyi adminisztratív hatóságok, melyek a minisztérium fennhatósága alatt működnek.

Harminc földrajzilag kijelölt zónába (ebből 26 tanügyi régió Európában, négy pedig a tengerentúlon) vannak kihelyezve az oktatásért felelős intézmények (akadémiák), melyeknek élén rektorok állnak. A rektorok irányítják a helyi oktatáspolitikát mind az alapfokú, mind a középfokú, mind pedig a felsőfokú oktatás területén, valamint elosztják az oktatáshoz szükséges szakembereket és segítőket az oktatási intézmények között, és biztosítják az okta-

táshoz szükséges szolgáltatásokat is (oktatásirányítás, oktatás felügyelete, adminisztráció, szociális és egészségügyi szolgálat stb.). Ők felügyelik az iskolai tanterveket, vizsgarendet, a vizsgák megszervezését is. A vizsgáztatásban kulcsfontosságú szerepet játszanak, mivel a bizonyítványok megszerzéséhez szükséges záróvizsgákat nem az oktatási intézmények falain belül bonyolítják le, hanem az oktatást-képzést nyújtó iskoláktól függetlenül. A záróvizsgák szervezését-lebonyolítását az akadémiák e célra létrehozott külön egységei intézik. A különféle szakmai vizsgákhoz a vizsgabizottságokat úgy állítják össze, hogy azokban mind a munkaadók, mind a munkavállalók szervezetei képviseltessék magukat.

A települések biztosítják az alapfokú oktatási intézmények működését, az alsó középfokú oktatási intézményeket pedig a megyék működtetik, míg a régiók a felelősek a felső középfokú oktatási intézmények, speciális oktatást nyújtó intézmények, gazdaképző intézmények és az alternáló szakképző központok működtetéséért.

PARTNERSÉG AZ OKTATÁSBAN

Az oktatás területén való együttműködések vizsgálva elengedhetetlen, hogy dióhéjban a francia civil szektort is bemutassuk. A nonprofit szervezetek két formájával találkozhatunk: egyesületek és alapítványok jelenítik meg a civil kurázsit. Az egyesületek képviselhetnek magánérdeket vagy közösségi érdeket is, utóbbi esetben a törvény megkülönbözteti a közérdekű és közszolgálati kategóriákat. Az egyesületek nagy része de facto „deklarált” szervezet, azaz bejegyzés nélkül működik.¹ Geszti Judit egy Európai Unióról adott körképben a következőképp jellemzi a francia civil szektort: „A nonprofit szféra az ún. ’szociális gazdaság’ (économie sociale) része. Vannak, akik úgy fogalmazzák, hogy Franciaországban az állami irányításba való beépülésük miatt nincsenek is valódi civil szervezetek. A szociális gazdaságba ugyanis az alapítványok és az egyesületek mellett beletartoznak a szövetkezetek, takarékpénztárok és a kölcsönös biztosító pénztárok is. A non-profit szervezetek 1791-től 1901-ig nem működhetek legális keretek között, a jelenlegiek nem tekintenek vissza nagy hagyományokra.”² A szektor legnagyobb szegmense az oktatás területe: a legtöbb civil szervezet ezen a területen tevékenykedik, a civil szektorban itt találjuk a legtöbb alkalmazottat, megelőzve a kulturális, sport és szociális területeket.³

A helyi hatóságok számára az 1982-ben napvilágot látott decentralizációs törvény kötelező együttműködést ír elő a civil szervezetekkel. Ez az együttműködési kötelezettség az oktatás területén is megjelenik: az állami fenntartású oktatási intézmények együttműködhetnek különféle egyesületekkel. Az egyesületek részt vehetnek az iskola életében tanítási időben vagy azon kívül is, ennek feltétele, hogy az egyesületek elfogadottak legyenek, országos szinten az Oktatási Minisztérium, akadémiai szinten pedig az akadémiák által.

1 Geszti Judit: Civil társadalom, civil szervezetek és az Európai Unió, EU Working Papers, 3/2003, p94

2 Geszti Judit: Civil társadalom, civil szervezetek és az Európai Unió, EU Working Papers, 3/2033, pp83–104

3 Economie sociale – bilan de l’emploi 2008 et conjuncture, sous la direction de Céline Bazin et Jaques Malet, 2009

Egy szervezet elfogadottá nyilvánításához kérelmet kell benyújtani, melyet véleményezés alapján ítél meg a miniszter vagy az akadémia rektora. Az Oktatási Minisztérium honlapján részletes információk találhatóak arra vonatkozóan, milyen feltételeknek kell megfelelnie egy országosan elfogadott egyesületnek. Egyfelől országos működési területtel kell rendelkeznie, ennek hiányában legalább 3-4 régiót szükséges lefednie. Másrészt az oktatást kell támogatnia, oly módon, hogy intervencióik az intézmények tevékenységét támogassák a tanítási időben, vagy a tanítási időn túl szervezzenek kiegészítő oktató-nevelő programokat, járuljanak hozzá pedagógiai kutatásokhoz és fejlesztésekhez. A szervezetnek közérdekűnek és nem profitorientáltnak kell lennie, respektálnia kell a diszkriminációmentesség alapelvét és hozzáférhetőségét mindenki számára, a tevékenységnek összeegyeztethetőnek kell lennie az oktatás közszolgálati jellegével, kiegészítő jellegűnek kell lennie. A minisztérium az elfogadást igazoló dokumentumot 5 évre adja ki, amely meghosszabbítható.

Az oktatásirányítás és a partnerek közötti egyeztetés elősegítése végett 1999-ben létrehozta egy tanácsot (Conseil national des associations éducatives complémentaires de l'enseignement public) minisztériumi szinten, melynek tagjai közül 7 fő képviseli az elfogadott szervezeteket, 6 fő az oktatás területén működő reprezentatív szervezeteket, 5 fő a tanulók szüleinek reprezentatív szervezeteit képviseli, 4 főt az Oktatási Minisztérium delegál, és egy főt az Ifjúsági és Sportminisztérium. A Tanács véleményezi a civil szervezetek beérkező kérelmeit, megvizsgálja a közoktatási kiegészítő tevékenységek értékelésének eredményeit, konzultációs segítséget nyújt az oktatási miniszter számára. E testület megfelelői akadémiai szinten is működnek, évente legalább egy alkalommal ülnek össze.

Franciaországban az oktatásra befolyással bíró társadalmi partnereket négy nagyobb csoportra oszthatjuk.

Az egyik ilyen csoport a pedagógusok, iskolavezetők és az oktatási intézmények más dolgozóinak érdekképviseletét ellátó különféle szakmai szervezeteket tömöríti magába.

A második csoportnak az oktatás aktuális használóit tekinthetjük, azaz a különféle szülői szervezeteket, ezek ernyőszervezeteit, és a tanulói, hallgatói képviseleteket.

A harmadik csoportba a kulturális és közigazgatási partnerek: helyhatóságok, polgármesterek, különféle regionális tanácsok képviselői tartoznak, a negyedikben pedig a gazdasági oldal képviselőit (munkaadók, alkalmazottak, tisztviselők) találjuk. Általában ezeket a partneri csoportokat vonják be az oktatással kapcsolatos döntéshozatalba az oktatási rendszer különböző szintjein, a résztvevők létszáma és aránya bizottságonként változó lehet. Általában véve elmondható, hogy három közel azonos súlyú csoportot alakítanak ki az oktatás, a pedagógusok képviselőiből, a szülők és tanulók képviselőiből és a gazdasági szféra szereplőiből. A tanulmány ezen része először az oktatással-neveléssel foglalkozó különböző szinteken működő tanácsokat, bizottságokat mutatja be, majd a szülők szerepéről és érdekképviseleti szervezeteikről számolok be részletesebben.

ORSZÁGOS SZINT

Az Oktatási Főtanács (Haut Conseil de l'Education) mint legfőbb konzultációs testület 2006-ban jött létre kilenc taggal, akiket hat évre választanak a legfőbb állami szaktekin-télyek közül. Három tagot a köztársasági elnök, két tagot a Szenátus elnöke, két tagot a Nemzetgyűlés elnöke, és további két tagot a Gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi Tanács elnöke kér fel. A jelenlegi tagok közül többen az egyetemi és kulturális élet ismert és elismert vezető személyiségei. A Főtanács feladata, hogy az oktatási miniszter megbízásából véleményt mondjon és ajánlásokat tegyen általános pedagógiai kérdésekről, progra-mokról, a tanulók ismereteinek értékelési módjairól, az oktatási rendszer eredményeiről és a pedagógusképzésről. Ezen kívül minden évben elemzést készítenek az oktatási rendszer egyes elemeiről, melyet a Parlamentnek is megküldenek. Ilyen elemzések készültek már az általános iskoláról, a pályaválasztásról, a collège-okról, melyek a Főtanács saját honlapján is elérhetők, más tanulmányokkal együtt.

Szélesebb körű egyeztetésre ad módot az országos szinten működő Nevelési Felső Tanács (Conseil Supérieur de l'Education). E tanács több mint kétszáz éves múltra tekint vissza, hiszen 1808. március 17-én látott napvilágot az a rendelet, amely az Egyetemi Tanács létrejöttéről rendelkezett. A testület 30 tagot számlált, feladata tanácsadás, konzultáció, az intézmények felügyelete (főként pénzügyi vonatkozásban), valamint az oktatással kapcsola-tos vitás kérdésekben való állásfoglalás volt. A tanács összetétele, feladatai és elnevezése az évszázadok során átalakult, mai formáját és feladatait az 1989-es törvény rögzíti. Ez a bizottság ma az oktatási minisztérium számára készít állásfoglalásokat, javaslatokat, vé-leményeket, legfőképp az iskolai programokkal, reformokkal kapcsolatosan, nyilatkozik a vizsgákkal kapcsolatban, a bizonyítványok kiadásáról, az iskoláztatás feltételeiről és minden más kérdésről, amely az oktatással kapcsolatos. A bizottság 97 tagjának fele a pedagógus-társadalmat képviseli, e tagokat a különféle érdekképviselői szervek, szakszervezetek delegálják. Ide tartoznak az alap- és alsó középfokú oktatás képviselői (a legnagyobb arányban), külön képviseletet kapnak a magániskolák pedagógusai, a pályaválasztással foglalkozók, a kutatótanárok, a közpénzekből finanszírozott iskolák vezetői, a magániskolák vezetői.

A tanács tagjainak mintegy 20%-át teszi ki az oktatási rendszert használók képvisele-tének köre. 12 fő a szülőket képviseli, őket a szülői szervezetek delegálják. Közülük kilencen az állami oktatásban részesülő gyerekek szülei közül kerülnek ki, míg három fő a magán-iskolákba járó tanulók szüleit képviseli. Egy fő képviseli a családi szervezeteket, és külön képviseletet kapnak a felsőoktatási hallgatók, valamint a lycée-kben⁴ tanulók.

A munkában részt vesznek még a munkavállalói szervezetek, a munkáltatók, a polgár-mesterek, a regionális tanácsok képviselői, és egy-egy mandátum erejéig helyet kapnak a felsőoktatás és az agrároktatás képviselői is.

4 Lycée: A középfokú oktatás második szintje.

A munkát állandó és specializálódott szekciókban végzik, oktatási fokoknak megfelelően (alapfokú oktatás, collège, lycée). Külön bizottság foglalkozik az oktatással kapcsolatos fegyelmi és peres ügyekkel.

Kötelező jelleggel kell konzultálni ezzel a testülettel minden, az oktatás kérdését érintő változtatással kapcsolatosan. Ilyen lehet az iskolai programok, vizsgák, végbizonyítványok kérdése, a közoktatás funkciója és tárgyi feltételei, a magánoktatás kérdései. Másrészt a Tanácsnak jogi vitás és fegyelmi ügyekben is szerepe van: utolsó esélyt jelenthet azokban az ügyekben, amelyeket az akadémiák tanácsai nem tudtak megfelelően rendezni. Foglalkoznak a privát oktatást érintő technikai jellegű kérdésekkel, a magánintézményekben szerződéssel alkalmazott pedagógusok és személyzet kérdéseivel.

A tagokat három évre választják (egy részüket a miniszter kéri fel, másokat a delegáló szervezetek jelölik ki), mandátumuk meghosszabbítható. A Tanács évente legalább két alkalommal nyilvános ülést tart, melyet a miniszter hív össze, és a napirendet is ő adja.

Három speciális bizottságot hoztak létre a testületen belül: külön foglalkoznak az általános iskolák, a collège-ok és a lycée-k ügyeivel. A bizottságok feladata, hogy a programokra, ütemezésre vonatkozó szövegekről véleményt alkosson a Tanács számára.

AKADÉMIAI SZINT

Akadémiai szinten négy bizottság munkájába vonják be az oktatás partnereit. A legfontosabb a Nemzeti Nevelés Akadémiai Tanácsa, amely eredetileg azzal a céllal jött létre (1808-ban), hogy a belső visszaélésekkel, valamint az iskolák gazdálkodásának felügyeletével foglalkozzon. 1985-ben az akadémiai tanácsok reformjával, a decentralizáció megindulásával kezdtek bevonni a munkába az iskolarendszer használóit, és 1991-ben a felsőoktatás képviselőivel is kibővültek. Így a mai napig működő rendszerben a következő összetételt találjuk: a közigazgatás (24 fő), az oktatás (24 fő) és a használók (24 fő) képviselői, az utolsó kategóriában jelen vannak a szülői szervezetek (8 fő) és a felsőoktatási hallgatók (3 fő), valamint a munkaadók (6 fő) és munkavállalók (6 fő). Ma a 72 tagból nyolc szülői szervezetet képvisel (közülük egyet a mezőgazdasági miniszter jelöl). Megbízásukat a tagok három évre kapják (mindenki rendelkezik egy helyettessel a zökkenőmentes működés érdekében), és minden oktatással kapcsolatos kérdéssel átfogóan ők foglalkoznak. Ez magába foglalja a lycée-k pedagógiai szervezését, az akadémiák oktatási intézményeinek karbantartását (építés, felújítás stb.), az oktatási kiadásokhoz a források elosztását, a folyamatos képzés megszervezését, regionális kutatási programokat a felsőfokú képzés tervezéséhez.

Egy másik fontos bizottság ezen a szinten a Kiegészítő Pedagógiai Akadémiai Tanács, amely az iskolák felé közvetít. További bizottságok: a Lycée-k Akadémiai Tanácsa (ez a demokráciára nevelés egyik intézményeként működik, a munkában a középiskolások választott képviselői és a rektor által kijelölt felnőtt tagok vesznek részt, például intézményvezetők, nevelők, szülői szervezetek képviselői), az Akadémiai Jelzőbizottságok.

MEGYEI SZINT

Megyei szinten a szülői képviselők többféle bizottság munkájában vesznek részt. Ilyen lehet a Megyei Pályaválasztási Bizottság, a Tanulók Továbbirányítását Előkészítő Bizottság, jelzőbizottságok (főként a pályaválasztással kapcsolatos problémák jelzésére), Megyei Tudományos Tanács és a Nemzeti Nevelés Megyei Tanácsa. Utóbbi története szintén a 19. század közepére nyúlik vissza, 1854-ben jött létre, az akadémiai bizottságokkal egyidejűleg. A tanács munkájában tíz tag képviseli a területi közigazgatást, tíz tag a nevelőket, pedagógusokat, a használók részéről pedig hét tagot a szülői szervezetek delegálnak. A tanács konzultatív jogkörrel bír, az alsó fokú oktatás és a collège-ok tartoznak hozzá. Ezen a szinten a szülői képviselők két-három évre szóló kinevezést kapnak, számuk bizottságonként változó.

Ezek mellett fontos szerep jut még a partnerek számára a különböző ösztöndíj-bizottságokban, ahol a középfokon és felsőfokon tanulók számára ítélnek meg támogatásokat. A bizottság elnöke az akadémia rektora, és részt vesznek a munkában az oktatás, a szülői szervezetek képviselői, magániskolák képviselői is.

INTÉZMÉNYI SZINT

Az alapfokú oktatási intézményekben

Az iskolatanács (conseil d'école) 1990 óta segíti az iskolák működését. Tagjai között találhatjuk elnökként az intézmény vezetőjét, tagként a település polgármesterét (vagy az önkormányzat által delegált más tagot), az iskola nevelőit, a szülői szervezetek képviselőit.

A tanács munkájában általában osztályonként egy szülő vesz részt (ez azt jelenti, hogy az óvodában és az alapfokú oktatási intézményekben kb. 221 ezer tagot választanak összesen), a képviselőket a szülők szavazáson választják, az időpontra vonatkozóan az oktatási minisztérium két napot jelöl meg, általában október folyamán. A gyermek mindkét szülője szavazhat (kivéve azokat a speciális eseteket, amikor a szülői felügyeleti jogot korlátozzák), de a tapasztalat az, hogy a szavazásra jogosultaknak valamivel kevesebb mint fele adja le voksát. A választottak az iskolatanács teljes jogú tagjai lesznek. Az iskolatanács hagyja jóvá az iskola belső szabályait és szavazza meg az iskola projektjét. Véleményezi az iskola működését és az iskola életével kapcsolatos valamennyi fontos döntést (fogyatékos gyermekek integrációja, szabadidős programok, iskolai higiéné, gyermekek biztonsága stb.), javaslatokat tehet a tanév szervezésével kapcsolatosan (pl. kérhetik a négynapos tanítási hét bevezetését). A szülők képviselői egyfajta mediációs szerepet töltenek be a nevelésben részt vevő partnerek között.

A középfokú oktatási intézményekben

Ugyanennek a választásnak az alkalmával választják meg az adminisztrációs tanácsba (conseil d'administration) delegált tagokat is – ez a szervezet az intézmények tanácsadó orgánuma, az intézményvezetők rendszeres időközönként, évente átlagosan három alkalommal hívják össze. E tanács feladata véglegesíteni az intézmény szervezeti felépítését, tantervét, elfogadni az iskola költségvetési tervét, jóváhagyni az iskolai utazásokkal kapcsolatos költségeket, tervet készíteni az iskolai erőszak megfékezésére. 600 tanulónál nagyobb létszámú intézményben 30 taggal, annál kisebb intézményben pedig 24 taggal működik, akik közül 5-7 tagot a szülők adnak, 2-5 tagot pedig a diákok.

Állandó Bizottság (Commission Permanente): feladata az adminisztrációs tanács döntéseinek előkészítése. A szülőket a collège szintjén három fő képviseli, a lycée-kben pedig kettő.

Osztálytanács (Conseil de Classe): osztályonként két fő vesz részt a munkában. Feladatuk az osztályuk képviselete, valamint mediátorok az osztálytársak és az iskolai személyzet közötti konfliktusokban.

Fegyelmi Tanács (Conseil de Discipline): ez a 14 tagú bizottság dönt az intézmény belső szabályzatainak értelmében a tanulók fegyelmi ügyeiről. Collège szintjén három szülő vesz részt benne, a lycée-k esetén pedig kettő, és a diákok is hasonló arányban képviseltetik magukat.

Higiénés és Biztonsági Bizottság (Commission d'Hygiène et de Sécurité)

Minden lycée-ben küldött-tanács működik az iskolai élet jobbításának szándékával. A 20 tagú tanácsban a középiskolások meglehetősen nagy teret kapnak: 10 tag őket képviseli. Mellettük 5 fő pedagógus, 2 fő szülői képviselő és 3 fő egyéb (adminisztratív, társadalmi, egészségügyi stb.) szakember vesz részt a munkában. Feladatuk, hogy a középiskolai élet javítására tegyenek ajánlásokat.

Szülők, szülői szervezetek

A szülők szerepéről, jogairól és kötelességeiről az oktatásban elsősorban a francia Oktatási Törvény nyújt tájékoztatást. Ami a szülői jogokat illeti: szülőknek joguk van részt venni az év eleji szülői értekezleteken, ahol az igazgató és az osztályfőnök ad tájékoztatást, minden tanévben két alkalommal kérhetnek szülő-tanár megbeszélést, folyamatosan kaphatnak információkat gyermekük tanulmányi előmeneteléről, részt vehetnek az iskola és a család közti párbeszédben igényfelmérő vizsgálatok útján. Ezen túlmenően szülőszervezeten, érdekképviseleti szövetségeken keresztül gyakorolhatnak nyomást.

Az első szülői szervezetet több mint száz évvel ezelőtt, 1905-ben hozták létre a Carnot lycée-ben, majd 1926-tól vált általánossá a szülők bevonása az iskolai döntéshozatalba. A szülők igényeit és erőfeszítéseit jelzi, hogy több olyan szövetség is működik, amelyen keresztül nyomást tudnak gyakorolni. A szülőszervezetek a második világháború után indultak igazán fejlődésnek, ebben segítséget kaptak egyfelől az oktatásirányítástól, másfelől a

pedagógus szakszervezetektől, bár a kezdeti időszak nem volt zökkenőmentes, nemritkán érdekellentétet zavartak az együttműködést. A szervezetek célja a kezdetektől fogva, hogy a diákok biztonságos fejlődését, előmenetelét segítse elő a szülők és az iskolák közötti partneri viszony kialakításával, egymás támogatásával. A tagság és tisztségviselés kritériuma a szülői lét, így nem kizárt, hogy a vezető tisztségviselők olyan személyek lesznek, akik munkájuk révén is kötődnek az oktatáshoz (iskolai étkeztetés kerületi vezetője, tanár, kutató stb.).

A fejlődést nagymértékben segítette az 1951-ben hozott Barangé-törvény. E törvény mind a magániskolákban, mind a közpénzből finanszírozott oktatási intézményekben 10% elkülönített összeget irányzott elő a szülői szervezetek működtetésére, melyet a megyei oktatási szervezetekhez helyezett, és ezek felügyeletével működtetett. A rendelkezésnek köszönhetően a szülői szervezetek erőre kaptak, taglétszámuk egy tanév alatt többszörösére növekedett. Ebben az időszakban születtek meg az első folyóiratok, melyek (számos átalakítás és átnevezés után) a mai napig fontos orgánumai a szülői szervezeteknek.

1959-ben fogadták el a Debré-törvényt, amellyel létrehozták a szerződéses kereteket a magániskolák (zömmel katolikus iskolák) számára, melynek értelmében az itt dolgozó pedagógusok állami fizetésben részesülnek, amennyiben az általános tanterv szerint tanítanak. A törvény ellen a közpénzből finanszírozott iskolákban működő szülőszervezetek erőteljesen demonstráltak, azt a nemzet fejlődésével ellentétesnek találták, és petíciójukat 400 000 fős tömeg kíséretében nyújtották át.

Az oktatás területén elhúzódó demokratizálódási folyamatokat, reformok bevezetését végül az 1968-as események gyorsították fel. Ennek eredményeként, a szülői szervezetek javaslatára és közreműködésével indult meg a középfokú és felsőfokú oktatási intézmények demokratizálódása, autonómiára törekvése. 1975-ben a szülői szervezetek akcióik és elért eredményeik okán megkapták a jogot, hogy részt vegyenek az alapfokú iskolákban alakuló iskolatanácsok munkájában.

A szülői szervezetek részére ma egy 2006-ban kelt dekrétum ad jogosultságot munkájuk végzéséhez az iskolákban, illetve az iskolák területén. Ezek a következők: információtovábbítás, kommunikáció segítése különböző eszközökkel (postaláda, faliújság stb.) akcióikhoz, folyamatos konzultáció és kommunikáció a szülőkkel, az akciókkal kapcsolatos dokumentumok terjesztése, valamint képviselőket küldenek az oktatással foglalkozó különböző tanácsokba, így az iskolákba, az akadémiákra és felsőbb szintekre.

A szülőszervezetek feladata napjainkban elsősorban a tanulók szüleinek anyagi és erkölcsi érdekvédelme, a családok informálása gyermekük iskolai életével kapcsolatosan, valamint különböző iskolai, oktatással kapcsolatos fórumokon való érdekképviselet.

1964-ben hozták létre azt a ma is működő szövetséget, amely magába foglalja az átlamilag finanszírozott oktatásban részesülő szülői szervezeteket az óvodától az egyetemi szintig. A Federation des Parents d'Elèves de l'Enseignement Public⁵ (PEEP) bevallása szerint ma kb. 300 000 családot számlál támogatóként, és több mint 5000 helyi egyesület tartozik

5 <http://www.peep.asso.fr/>

az ernyője alá. Az oktatási rendszer minden fokán megtalálhatóak képviselői, és nemzetközi kapcsolatokat is kialakított más külföldi szülőszervezetekkel. Alapelvei a következők: a családi nevelés elsőbbsége: a gyermekek első nevelői a szülők; függetlenség és sokszínűség: a szervezet mentes a politikai, vallási elkötelezettségtől; a közpénzből működtetett iskolák védelme: véleményük szerint ezeknek az intézményeknek tolerancián és kölcsönös tiszteleten kell alapulniuk; a meghallgatás és a párbeszéd művészete; reflexiók és javaslatok kidolgozása. A szövetség munkáját 1996 óta félévenként ismétlődő közvélemény-kutatással is segítik, amelyben kikérik a szülők véleményét az oktatási rendszerről és néhány aktuális problémáról. Az érdekesség kedvéért röviden bemutatok egy ilyen kutatást.⁶ 2009. szeptemberében 807 olyan szülőt kérdeztek meg reprezentatív mintán telefonon, akiknek 2–20 év közötti gyermekük volt. A gyermekekre leselkedő veszélyekről, az iskola megelőzésben játszott/elvárt szerepéről, a biztonságos iskoláról, a tanévkezdésről, az iskolai reformokról, az esélyegyenlőségről és a pályaválasztásról kérték a szülők véleményét. A felmérés tanúsága szerint a szülők 39%-a vélekedett úgy, hogy a gyermekük általában véve rosszabbul fog élni, 27% szerint jobban fog élni, és 34% szerint ugyanúgy fog élni, mint a szülei. A szülők szemében a legnagyobb veszélyt a droghasználat, valamint a pedofília és az iskolai erőszak jelenti, és általában véve úgy gondolják, hogy nem fordít ezekre elég gondot az iskola. A szeptemberi iskolakezdés a túlnyomó többség számára megfelelő volt, mindössze 7% talált hiányosságokat a következő területeken: tanárhiány, tanárok felkészültsége, rossz szervezés, hely- (terem)hiány, információhiány, biztonsággal kapcsolatos problémák, anyagi nehézségek. Megoldandó problémának a tanárok hiányzását, a tanárok felkészültségének minőségét jelölték meg, és fontos igényként jelezték a következőket: iskolai nehézségek esetén segítség és tanácsadás lehetőségét, pályaválasztással kapcsolatos tanácsadást, valamint az iskola és a vállalatok közötti kapcsolat megteremtését. Az oktatási reformokkal kapcsolatosan azonban a megkérdezettek nagy része a hagyományos médiából kapott leginkább információkat, más részük a gyermeke iskoláján keresztül, és mindössze 14% jelölte meg a szülői szervezeteket.

A felméréseken túl a szövetségben különböző akciókat szerveznek (pl. egészségvédelmi nap), és a gyermekek motiválása céljából kétféle versenyt szerveznek: az egyik a fiatal olvasók vetélkedője, a másik pedig a fiatal tervezők díja. Folyóiratot is megjelentetnek két-havonta, A szülők hangja (La voix des parents) címmel.

1947-ben létrejött egy másik nagy szövetség a szülői tanácsok összefogására, amely kezdetben csak az alapfokú oktatási intézményekben működött, később a középfok szintjére is kibővítette tevékenységi körét (FCPE, azaz Federation des Conseils de Parents de l'Enseignement Public).⁷ 300 000 tagot számlál, 65 000 szülőt választottak meg képviselőnek közülük. Napjainkban egyre inkább a középfokú oktatási intézményekben népszerű: 2009-ben itt a mandátumok több mint felét szerezte meg, míg alapfokon mindössze 20%-ot gyűjtött. Alapelveit 1997-ben fogadták el a következők szerint: a) világosság, b) állam-

6 http://www.peep.asso.fr/upload/pdf/Observatoire_rentree_2009.pdf

7 <http://www.fcpe.asso.fr/>

polgárság: kritikus gondolkodás fejlesztése, szolidaritás, mások tisztelete – ezt az iskolának nondirektív eszközökkel szükséges fejlesztenie; c) ingyenesség: a növekvő társadalmi problémák okán szükséges, hogy a gyermekek ingyenes oktatásban részesülhessenek; d) közfinanszírozás: az állam az oktatási rendszert és az oktatási szolgáltatásokat köteles fenntartani és korszerűsíteni, különösen a vidéki iskolák, a hátrányos helyzetű területek esetén. Honlapjukon igen sokféle problémát vetnek fel: az ingyenes iskoláztatás költségeitől kezdve a fogyatékos, tanulási nehézségekkel, részképesség-zavarokkal küszködő vagy beteg gyermekek iskolai segítésén át a szülők és gyermekek jogaiig adnak tippet, ötletet. A szervezet igen harciasan működik: rendszeresen az aláírásgyűjtések, felhívások (ehhez manapság használják az internetet is), de nem rettennek vissza az utcai demonstrációk szervezésétől sem.

A MAGÁNISKOLÁKBAN

A tanulók szüleit egy 1930-ban alakult külön szervezet fogja össze (UNAPEL, azaz Union Nationale des Associations de Parents d'Elèves de l'Enseignement Libre). 6500 iskolában működik (melyből 5000 alapfokú oktatási intézmény), összesen kb. kétmillió tanuló érdekben tevékenykedik. Az intézményi szintű szervezetekből 95 megyében szerveződik megyei szintű szervezet, 30 akadémián is működnek, és országos szinten is ellátják a képviseleti teendőket. A szervezet erőteljesen hangsúlyozza a szülők szerepét és felelősségét a nevelés folyamatában (a szülői létet és a nevelés kapcsolatát úgy értelmezik, hogy a nevelésben a szülők a gyermekük első és utolsó nevelői), és erre alapozza az iskolával való együttműködést. A középpontban a gyermek, a tanuló áll, minden az ő sikeres tanulását szolgálja. Az igen informatív honlap elsődlegesen a szülők felé közvetít: kommentálja az oktatás területén zajló változásokat, állásfoglalásokat ad ki ezekhez kapcsolódóan. A szülőket ellátja gyermekneveléshez szükséges praktikus információkkal életkor és iskolafok szerint, de általában, minden szülő számára figyelemfelkeltő ismereteket is közvetítenek, pl. az internetezés veszélyeivel vagy a fiatalok mobiltelefon-használatával kapcsolatban.

E szervezeteken kívül további három nagy szövetség működik,⁸ és léteznek más, akadémiai rektorok által elismert egyesületek is.

KAMARÁK

A gazdasági élet képviselői közül a legjelentősebb partnerek a különféle kamarák. Közülük a legnagyobb a Francia Gazdasági és Ipari Kamarák Szövetsége (L'Assemblée des Chambres Françaises de Commerce et d'Industrie, ACFCI). A föderáció formájában működő intézmény 1964-ben jött létre Párizsban, napjainkra 148 helyi kamara és 21 regionális kamara a tagja. Szolgáltatásait kb. 180 közvetlen, főállású munkatárs segíti. Elnökét ötévente választják.

⁸ FNAPE: La Federation National des Associations de Parents d'Elèves de l'Enseignement Public.

UNAAPE: L'Union Nationale des Associations Autonomes de Parents d'Elèves.

FAPEE: La Federation des Associations de Parents d'Elèves de Etablissements Français á l'Etranger.

Több mint kétmillió vállalkozás érdekeit képviselik, nemcsak francia, hanem nemzetközi vonatkozásban is. Az 1898-as kamarai törvény tette lehetővé számukra az oktatásban való részvételt: szakképzéssel foglalkozó iskolákat alapíthatnak és tarthatnak fenn. Napjainkban kb. 500 ilyen intézmény foglalkozik képzéssel, több mint 600 000 tanuló, tanonc és álláskereső tanul náluk. A képzési tevékenység középpontjában elsősorban a kereskedelem és számvitel áll, és a következő szinteken kapcsolódnak az oktatási rendszer egészéhez: felsőfokú szakképzés és képzés (Bac+2, Bac+5, mérnökiskolák), valamint tanoncképzés 16 és 25 év közötti fiatalok számára (éves szinten 90 000 fő tanonccal) és alternáló szakképzés. A folyamatos képzésben is aktív szereplők a munkavállalóknak nyújtott képzéseikkel. Speciális szolgáltatásokkal aktívan részt vesznek a fiatalok pályaválasztásában, segítik a vállalkozások és tanulók közti szerződések megkötését, figyelemmel kísérik és segítik a vállalkozásokat a tanoncképzésben vagy az alternáló szakképzésben tanuló fiatalok megfelelő képzésében.

Hasonlóképpen kapcsolódik a francia oktatási rendszerhez a többi szakmai kamara is, felügyeletüket az oktatási minisztérium látja el a rektorátusokon keresztül, így felügyelik a pedagógiai munkát. Kivétel ez alól a mezőgazdasági szakképzés, melynek felügyeletét a Mezőgazdasági Minisztérium intézi, szintén az akadémiák segítségével.

SZAKSZERVEZETEK

Az oktatás területén működő szakszervezetek képzési szintek szerint különülnek el, ez az elkülönülés már a szervezés kezdetén, a központi szervezetek létrehozásánál kirajzolódott. 1905-ben hozták létre a rövid életű Tanítók Szakszervezeteinek Nemzeti Föderációját, akkor, amikor a szakszervezeti szerveződés még tilos volt a köztisztviselők, közalkalmazottak számára. Ezzel egyidejűleg sorra jöttek létre a tanítói baráti társaságok, melyek szakszervezeti jelleggel működtek, majd ennek nyomán 1920-ban létrejött a Tanítók Nemzeti Szakszervezete.

Az oktatási rendszer középső szintjén már nagyon sokféle pedagógiai munkával találkozhatunk, így ezen a területen később, 1937-ben alakult csak meg a Középfokú Oktatásban Dolgozók Szakszervezete.

A két világháború között újabb szakszervezeti szerveződések jöttek létre, föderációkba tömörültek és átalakultak, majd újabb átalakulási hullám következett a második világháború után és a 60-as években. Majd a 90-es években újabb átszervezések nyomán alakult ki a mai kép.

A legnagyobb, legjelentősebb az 1993-ban létrejött Egységes Szakszervezeti Szövetség (FSU, La Fédération Syndicale Unitaire), melynek 162 000 fő, azaz a pedagógusok 88%-a tagja. Emellett további tíz nagyobb szakszervezeti szövetség működik, ezek a szövetségek már nem elsősorban oktatási szinteken képviselik az érdekeket, bár kétségtelen, hogy némelyeknél erőteljesebb az egyik vagy másik iskolafok.

AZ INTÉZMÉNYRENDSZER

Az iskoláskorú populáció, azaz mintegy 13 millió gyermek és fiatal napjainkban egy olyan intézményrendszerben tanul, amelynek alapvető szerkezeti vonásait az 1960-as, 1970-es években alakították ki, szakítva az addigi renddel, amelyben nagyon erős választóvonal jelent meg az alapfokú és középfokú oktatás között. A jelenlegi intézményrendszerben az érettségi megszerzéséig háromféle iskolatípusban tanulnak a diákok: elemiben, alsó középiskolában és felső középiskolában. Az iskoláztatás kötelező a gyermek 6 és 16 éves kora között. A szülőnek/gondviselőnek joga van eldönteni, hogy a gyermekét állami vagy magánintézménybe íratja be, de lehetősége van arra is, hogy otthon taníthassa (ebben az esetben minden évben az akadémiához kell kérelemmel fordulni).

AZ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA FRANCIAORSZÁG ÉS A TENGEREN TÚLI TERÜLETEK			
Alap- és középfokú intézmények száma	1990–1991	2006–2007	Ebből állami finanszírozású
Óvoda (2–6 év)	19 248	17 410	17 250
Elemi iskola (6–11 év)	44 975	38 257	33 040
Alapfokú intézmények száma összesen	64 223	55 667	50 290
Collège (11–15 év)	6 833	7 011	5 238
Szaktanácsadó-középiskola (Lycée professionnel)	2 171	1 696	1 043
Általános- és műszaki középiskola (Lycée d'enseignement général et technologique)	2 584	2 623	1 554
Egyházi intézmények száma összesen	82	80	80
Középfokú intézmények száma összesen	11 670	11 410	7 915

Forrás: Depp.

A középfokú intézmények száma viszonylag stabilnak mondható, annak ellenére, hogy az 1990-es adatok még azt a fellendülést tükrözik, amely 1960 és 1980 között ment végbe, amikor a legtöbb collège-t és lycée professionnelt létrehozták. Sőt, a középfokú magániskolák száma 2002 óta stabilnak mondható (számuk 1960 és 1980 között drasztikusan, majd 2002-ig lassú ütemben csökkent), jelenleg kb. 3500 ilyen intézményt tartanak nyilván.

Alapfokú intézmények

Az alapfokú oktatás intézményeinek száma, amelybe beletartozik az óvoda és az elemi iskola (l'école primaire, a magyar alsó tagozat megfelelője), az elmúlt másfél évtizedben jelentősen csökkent. A változás elsősorban az állami fenntartású óvodákat érintette (számuk 1,9%-kal lett kevesebb), sokkal kevésbé az elemi iskolákat. 1996/97-es tanévben 6 720 500 gyermek tanult óvodában vagy elemi iskolában, 2006/07-ben 6 644 100 fő, s az előrejelzések szerint 2016/17-ben várhatóan 7 077 400 gyermek kerül majd a rendszerbe.

Az egy oktatóra jutó gyermekek száma 2005-ben 19,4 fő volt, ami azt mutatja, hogy a francia oktatási rendszerben alapfokon dolgozó pedagógusok leterheltsége meglehetősen nagy: az OECD összehasonlító adatai szerint ez a szám Finnországban és a Benelux államokban 15,9, Svédországban 12,2, míg Olaszországban 10,6.

Az óvodát az állam kisgyermek részére, 2–5 éves kor között biztosítja, de a gyermekek kb. egynegyede kerül csak be kétesztendőskorban az intézménybe, míg csaknem minden 3 éves gyermek már óvodába jár, a 4 esztendőskök közül pedig mindenki. Az óvodák 85%-a köztintézmény, így mindenki számára ingyenes. A fennmaradó 15% magánóvoda, melyek támogatást kapnak az államtól és a régiótól egyaránt.

Az elemi iskolai oktatás 5 évig, 6-tól 11 éves korig tart. Az iskolák programjai mindenütt a nemzeti tanterv szerint zajlanak, ez kötelező a tanárookra és a tanulókra nézve, így kötelező a magániskolák számára is. Az öt tanulmányi évet két szakaszra osztják: az első szakasz az alapoktatás szakasza (előkészítő osztály, elemi első és második osztály néven), ahol a gyermekek az elemi ismereteket sajátítják el. A második szakasz pedig a következő két év a collège-ba bocsátás előtt (középső első és második osztály).

Vidéki kistélepüléseken előfordulhat, hogy az alapfokú oktatási feladatokat egy intézmény látja el, így a gyermek 9 évet tölthet el egy intézményben 2–3 éves korától 11 éves koráig.

Középfokú oktatási intézmények

A középfokú oktatás időtartama 6–7 év, ez idő alatt az oktatás két egymásra épülő szinten zajlik: a tanulók először a collège-ban (ez a magyar felső tagozat megfelelője), majd a lycée-ben folytatják tanulmányaikat. Az osztályok sorszámozása középfokon fordított logika alapján történik, mint a magyar gyakorlat: a hatodik osztály azt jelenti, hogy hat iskolaév szükséges még az érettségit előkészítő év eléréséig.

Az alapfokú oktatásból a 11–12 éves tanulók először a collège-ba lépnek. A képzési idő itt négy év: a hatodik, ötödik, negyedik és harmadik osztályt foglalja magába. A collège hatodik osztálya a beilleszkedés időszaka, erre kiemelten odafigyelnek: az új típusú feladatmegoldáshoz, felkészüléshez, tanuláshoz a tanulók egyéni segítséget is kapnak. Ekkor kezdődik meg egy élő idegen nyelv oktatása mindenki számára kötelezően. Az ötödik és negyedik osztály központi jelentőségű a tanulmányok szempontjából, átfogó általános ismereteket nyújt, míg a harmadik osztályban már a pályaválasztásra, a továbblépésre, továbbtanulásra összpontosítanak. Ötödikes korukban kezdik el a fizika-kémia oktatását, negyedikben pedig újabb élő idegen nyelvet vagy regionális (kisebbségi) nyelvet választanak. Lehetőség van arra, hogy a tanulók fakultatívan a latin nyelvvel is megismerkedjenek ötödikes koruktól. Tanulmányaik végén a tanulók vizsgát tesznek (Diplôme national du brevet, rövidítve brevet, BEPC). Az írásbeli vizsga három tudományterületet ölel fel: francia, matematika és történelem – földrajz – társadalmi nevelés. A tanulók a vizsgaeredmények alapján folytatják tanulmányaikat a középfokú oktatás következő intézménytípusában.

A középfokú oktatás második szintjén a lycée-k állnak, melyek többféle bizonyítványt adnak – elméletileg ez jelenti az első komoly elágazást az oktatási rendszeren belül.

A legtöbben (kb. 1,5 millió fiatal) általános képzést adó vagy műszaki képzést nyújtó lycée-ben tanulnak tovább (együttes neve: *lycée général et technologique*), ahol a képzési idő három év: második osztály, első osztály és végzős osztály, melynek befejeztével lehet letenni az általános érettségi vagy szakérettségi vizsgát. A lycée-k közül legnagyobb népszerűségnek az általános képzést adó iskolatípus örvend, a sikeres érettségi vizsgát tevő tanulók több mint fele ebben az iskolatípusban tanul.

Az általános ismereteket nyújtó képzésnél 1992-től kezdődően a tanulmányok utolsó évében három terület irányában lehet specializálódni. Ilyen irány egyrészt a közgazdaságtan és társadalomtudomány (itt közgazdaságtant, társadalomtudományt, matematikát és élő nyelveket tanítanak kiemelt óraszámban), másfelől az irodalomtudomány (ebben az esetben klasszikus irodalomtudománnyal, az irodalom és a nyelvek kapcsolatával, valamint az irodalom és a matematika kapcsolatával foglalkoznak a tanulók), harmadrészt pedig a természettudományi specializáció, amelynek keretében matematikával, fizikával, kémiával, természettudománnyal, mérnöki ismeretekkel foglalkoznak a diákok. A specializáció iránya meghatározza a későbbi érettségi irányultságát is.

A szakérettségit nyújtó képzés az általános műveltség elsajátítása mellett pályaeorientációt biztosít és az érettségi utáni továbbtanulásra, szakmaszerzésre készít fel. Napjainkban nyolcféle szakérettségi tehető: ipari termelés, ügyvezetés, egészség és társadalom, laboratórium, zene és táncművészet, szálloda és vendéglátás, élelmiszeripar, mezőgazdaság és környezetvédelem területeken.

Az általános és szakérettségit adó oktatás általában egy intézményen belül történik. A lycée második osztályában még együtt tanulnak a később általános képzésben részesülők a szakérettségre készülőkkel, a tanév végére kell eldönteniük, milyen irányban folytatják tovább tanulmányaikat.

Azok a fiatalok, akik elsősorban szakmát szeretnének szerezni, a *lycée professionnel*ben tanulnak tovább (összesen kb. 715 000 fő tanul ebben az intézménytípusban, ami az adott korosztály kb. 1/3-át teszi ki), ahol két év tanulmányi idő után megszerezhetik a Szakmai Alkalmassági Igazolást (CAP). Ez a bizonyítványtípus 1911 óta létezik, ez a legelső szakmunkás-bizonyítvány, a szakmai képzés V. szintjén áll.⁹ Eredetileg a collège ötödik osztályának elvégzése után következő hároméves képzést követően tehették le ezt a vizsgát a diákok, mára azonban ez a képzési típus átalakult: a collège utáni kétéves képzéssel lehet ehhez a végbizonyítványhoz eljutni. 2008-ban 220 szakmában lehetett ilyen vizsgát tenni, de ez a

⁹ Franciaországban a szakmai képzettséget 5 szinten határozzák meg a következők szerint:

VI. szint: szakképzettség nélküliek, betanított munkások,

V. szint: szakmunkásvizsga (CAP vagy BEP),

IV. szint: érettségi vizsga vagy brevet professionnel (szakbizonyítvány, jogszabályok által meghatározott szakmák esetében előírás külön vizsga letétele),

III. szint: felsőfokú szakképzésben szerzett bizonyítvány (Bac+2, BTS, DUT),

II–I. szint: főiskolai, egyetemi diploma.

szám a szakmáktól, szakmapolitikától függően évről évre változik. A diákok nagy része e bizonyítvány megszerzése után azonnal megkezdi aktív szakmai pályafutását. A képzés ideje alatt elméleti és gyakorlati ismereteket szereznek a tanulók, valamint szakmai gyakorlaton vesznek részt. Az általános műveltségi területek ismeretanyaga és a szakmai ismeretek egyensúlyban vannak, ez 2002-től már a vizsgakövetelményekben is markánsan megjelenik az addigi szakmai túlsúly ellenében. A képzés ideje alatt kötelező jelleggel egy meglehetősen hosszú, 12–16 hetes gyakorlaton vesznek részt a tanulók különféle vállalatoknál.

A lycée professionnelben egy másik fajta, kevésbé specializált bizonyítványt is lehet szerezni ugyancsak két tanulással töltött év után, melynek neve Bizonyítvány Szakmai Tanulmányról (BEP). Ez a bizonyítványtípus 1967 óta létezik, 2008-ban 53 ilyen szakirányból lehetett választani és vizsgát tenni. A BEP annyiban különbözik a CAP-tól, hogy bár nem egy konkrét szakma megismeréséről, elsajátításáról ad bizonyítványt, bizonyos szintű jártasságot jelent adott szakmacsoporton belül, a képzési és vizsgakövetelményeknél pedig az általános ismeretekre, műveltségre a CAP-nál nagyobb hangsúlyt fektet. Ezt jelzi, hogy a vállalatoknál töltött szakmai gyakorlat ideje lényegesen rövidebb, mint a CAP-nál, mindössze 3–8 hét. Ez a végbizonyítvány inkább további tanulásra ösztönöz.

Mind a CAP-, mind a BEP-bizonyítvánnyal rendelkező diákok tovább folytathatják tanulmányaikat. A vizsga letétele után a CAP-bizonyítvánnyal rendelkezők átlagosan 10%-a, míg a BEP-bizonyítvánnyal rendelkezők kb. 40%-a dönt azonnal a tanulmányok további folytatása mellett. Két vagy három év tanulással lehet megszerezni a szakmunkás-érettségit, melyet 1985-ben vezettek be abból a célból, hogy a szakmákat tanulók minél magasabb szinteken sajátíthassanak el általános és szakmai ismereteket. 2008-ban 78 szakmacsoport közül lehetett választani ezen a szinten (pl. repülőgép-szerelő, könyvelő, logisztikus, fotográfus, faipari technikus stb.). A fő hangsúly a szakmai ismeretek elmélyítésén van, a tanulók mindkét évben hosszú, 18 hetes szakmai gyakorlaton vesznek részt, melyet vállalatoknál, vállalkozásoknál teljesítenek. Emellett az általános műveltséget nyújtó tárgyakat sem hanyagolják el. A BEP-bizonyítvánnyal rendelkezőknek lehetőségük van arra is, hogy tanulmányaikat a lycée technologique-ban folytassák, és ott tegyenek érettségi vizsgát.

Franciaországban a képzésért, a tanuló vizsgáztatásáért az állam vállal felelősséget, de ezt a jogot át is ruházhatja a kamarákra, és teszi is ezt a következő módon: a kamarák iskolákat létesíthetnek, képzési programokat alakíthatnak ki, feltéve, hogy az állami vizsgakövetelményeknek a jelöltek megfelelnek. 2005-ben 700 államilag elismert szakmából 250-et a kamara oktatott, 345 alapképzést nyújtó intézményben és 540 továbbképző központban.

Felsőfokú képzés

Az oktatás harmadik szintjét az érettségit követő felsőfokú képzés képviseli, amely összetételében igen sokszínű, a képzést biztosító intézmények száma meghaladja a 3500-at. Napjainkban 2,2 millió fő folytat felsőfokú tanulmányokat, míg 1960-ban mindössze 300

000 fő tanult felsőfokú képzésben, és 1980-ban is „mindössze” 1 200 000 fő. A hallgatók létszámának intenzív növekedése azonban 1995 körül megállt, sőt, az elmúlt években már kis mértékű csökkenés is mutatkozott.

A felsőfokú oktatás intézménytípusai:

A) EGYETEMEK (UNIVERSITÉ)

A hallgatók közül legtöbben (1,4 millió fő) a 83 állami fenntartású egyetemen tanul, ahova az érettségi bizonyítvánnyal tud beiratkozni. Három egyetemi tanév után (Bac+3) megszerzhető az ún. licence fokozat; amelynél sokan megállnak, vagyis – időlegesen vagy végleg – befejezik a tanulmányaikat, és munkába állnak. Ha továbbtanulnak, a második egyetemi ciklus után további egy évnyi tanulással elnyerhető a master fokozat (Bac+5). A sikeres vizsgákat követően választhatják a tanulók a doktori képzések valamilyen formáját (Bac+8); az erre szolgáló intézmények azonban már nem tartoznak szervesen az egyetemekhez, önálló hálózatot alkotnak. Az orvosképzés, gyógyszerészképzés esetén a képzési idő nem bomlik két részre, itt az első év végén tett vizsga eredménye alapján válogatják ki a hallgatókat (az orvosképzés időtartama hat év, míg a fogorvos- és gyógyszerészképzés öt esztendő).

B) GRANDES ÉCOLES

A „magas iskolák” (grandes écoles) csoportjába négyféle tudományterület iskolái tartoznak. A képzés ennél az intézménytípusnál leggyakrabban két-három év, az ún. „előkészítő évfolyamok” befejeztével a hallgatók főiskolán (école normale supérieure), műszaki főiskolán, kereskedelmi főiskolán vagy állatorvosi iskolában folytathatják tanulmányaikat. A képzési idő összesen (az előkészítő osztályokkal együtt) öt év. Napjainkban közel 600 000 fő tanul itt. Az előkészítő osztályokat a lycée-k indítják, a tanulók vizsgaeredményeik alapján lépnek tovább. Kereskedelmi főiskolára (ezek nagy része magániskola) közvetlenül az érettségi után is be lehet iratkozni, a képzés ideje pedig négy vagy öt év. Az állatorvoslással foglalkozó iskolákban a leghosszabb a képzési idő: a hallgatók 6–9 év alatt tudnak diplomát szerezni.

C) FELSŐFOKÚ SZAKKÉPZÉS

Nem elhanyagolható a felsőfokú szakképzésben résztvevők száma és aránya sem: majdnem 400.000 fő vesz részt ebben a képzési típusban. Ennek egyik, hagyományosnak tekinthető formája az általában a lycée-kben folyó felsőfokú technikusképzés, ahol a sikeres vizsgák után az ún. BTS-t (brevet de technicien supérieur) azaz a Felsőfokú Technikusi Bizonyítványt szerezhetik meg a tanulók. Ebben a képzési formában napjainkban 235.000 fiatal tanul. A képzés időtartama két év. 2006-ban 88 féle specializáció közül lehetett választani, melyek négy szektort érintenek: ipari termelés, szolgáltatóipar, egészségügy-természetgyógyászat és alkalmazott művészeti szakirányok közül lehet választani. A diákok több mint fele szak-

érettségivel érkezik, majd az újabb bizonyítvány megszerzése után a diákok több mint 30%-a továbbtanul, bár a továbbhaladás nem automatikus, hanem valamiféle szelekciós mechanizmushoz kötött (a kiválasztás alapja lehet tanulmányi eredmények mérlegelése, felvételi vizsga vagy beszélgetés formájában).

A felsőfokú szakképzések területén magasfokú szakmai képzettséget lehet szerezni az Institut Universitaire Professionnalisé (IUT)-ban, azaz a Felsőfokú Szakképző Intézetekben, melynek rendszerét 1992-ben hozták létre, a cégek, vállalkozások munkaerő-igényeinek megfelelően. A négy féléves képzés után a tanulók megszerezhetik a Diplôme Universitaire de Technologie (DUT)-t. Napjainkban 115 ilyen intézmény működik Franciaországban, és 24 szakterületen lehet képesítést szeretni, melyből 16 az ipari termeléshez kapcsolódik (műszaki, informatikai, logisztikai stb. képzések), 8 pedig szolgáltatás jellegű (jogi, szociális területek, üzletvezetés, vállalkozásszervezés stb.). 2005/06-ban több mint 110.000 fiatal szerzett ilyen bizonyítványt. A bizonyítvány megszerzése után innen is lehetséges a továbbtanulás, főként, mivel az IUT-k 2006 óta az egyetemekhez kapcsolódnak.

A francia iskolarendszer és szakképzési rendszer egyik fő jellegzetessége, hogy a megszerzhető végbizonyítványokat (diplomákat, melyeket nem csupán a főiskolai, egyetemi végzettségekre értenek) az alapvizsgának számító szakmunkás-bizonyítványtól az érettségire épülő felsőfokú szakképzésig (CAP, BEP, Bac professionnel, brevet professionnel, BTS) három úton lehet megszerezni: egyrészt a hagyományos iskolai rendszerben, másrészt alternáló szakképzési rendszerben¹⁰, harmadrészt pedig folyamatos szakmai képzés útján. Ez utóbbi elsősorban a munkaerőpiacon dolgozó felnőttek magasabb fokú bizonyítvány-szerzését segíti elő. A CAP, BEP és Bac Professionnel esetében lehetőség van arra, hogy a bizonyítványok megszerzéséhez szükséges tantárgyi követelményeket a jelöltek ne csupán egy vizsgaidőszakban teljesítsék, hanem egyéni képzési tervek alapján, apránként, folyamatosan vizsgázhassanak, azaz kiválaszthatnak egy (vagy több) vizsgatárgyat, és annak a követelményeit teljesítik egy vizsgaidőszakban, majd a következő vizsgaidőszak(ok)ban a többi tantárgy vizsgakövetelményeinek tesznek eleget. Ez a rendszer rugalmasan tudja kezelni az egyéni tanulás gyorsaságát. A felnőttek esetében a bizonyítványok megszerzéséhez valószínűleg igen erős tényező, hogy Franciaországban lehetőség van arra, hogy a munkavégzés során megszerzett szakmai ismereteket, szaktudást, vagy készségeket elismertessék, és ezen tantárgyakból felmentést kapjanak az (új) szakképesítés megszerzésénél.

Az alternáló szakképzésben tanuló fiatalok (16-25 év közötti életkorúakra irányul ez a típusú képzés) lehetőséget kapnak arra, hogy ugyanolyan bizonyítványt, képesítést szerezzenek, mint a hagyományos iskolarendszerben tanuló diákok, a CAP szintjétől a felsőfokú diplomáig bezárólag.

10 Képzési hely neve: Alternáló Képzési Központ (CFA)

A legnépszerűbb szakmák¹¹ a lányoknál: kereskedelem, fodrászat-kozmetika, vendéglátás-idegenforgalom, élelmiszeripar-konyhaművészet, könyvelés, irodai munka, pénzügyek. A fiúknál a népszerűségi lista a következőképpen alakul: élelmiszeripar-konyhaművészet, építőipar, gépgyártás-autóipar, elektronika, kereskedelem, famegmunkálás és fémgyártás.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ALBERTINI, PIERRE: *L'école en France, XIXe-XXe siècle, de la maternelle a l'université*, Hachette, 1992.

[HTTP://eduscol.education.fr/](http://eduscol.education.fr/)

[HTTP://www.insee.fr/](http://www.insee.fr/)

[HTTP://www.education.gouv.fr/](http://www.education.gouv.fr/)

[HTTP://www.cereq.fr/](http://www.cereq.fr/)

[HTTP://www.education.fr/](http://www.education.fr/)

[HTTP://www.peep.asso.fr/](http://www.peep.asso.fr/)

[HTTP://www.fcpe.asso.fr/](http://www.fcpe.asso.fr/)

[HTTP://www.apel.fr/](http://www.apel.fr/)

HONLAPOK INFORMÁCIÓINAK FELHASZNÁLÁSÁVAL.

11 Forrás : Ministère de l'Éducation nationale, DEPP., az első éves beiratkozások alapján, minden iskolatípust figyelembe véve.